

Geliş Tarihi : 18.02.2021
Kabul Tarihi: 17.12.2021

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXI/43 (2021-Güz/Autumn), ss. 741-757.

Araştırma Makalesi / Research Article

ALMAN FRANZ FREDERİK SCHMİDT-DUMONT'UN HAYATI VE TÜRKİYE FAALİYETLERİ (1882-1952)*

Resul ALKAN**

Öz

Çalışma, ağırlıklı olarak Alman Dışişleri Bakanlığı arşivinden ve makalenin konusunu oluşturan Franz Frederik Schmidt-Dumont'un aile arşivinden istifade edilerek kaleme alınmıştır. İlk olarak Birinci Dünya Savaşı'nın arefesinde, 1913 yılında Türkiye'ye gelerek faaliyetlerde bulunan Schmidt-Dumont, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de görev alan Alman Büyükelçisi Rudolf Nadolny aracılığıyla ülkesinin Türkiye'deki propaganda aracı olan Türkische Post gazetesinin genel yayın yönetmenliği ile Alman resmi haber ajansı Deutsches Nachrichtenbüro Türkiye temsilciliğini yapmıştır. Franz von Papen'in aracılığı ve Nazi Propaganda Bakanı Joseph Goebbels'in onayıyla 1934-1942 yılları arasında daha sonra Almanya'nın Ankara'da bulunan Büyükelçiliği'nde Basın Ataşesi göreviyle Alman propagandasının Türkiye ve Orta Doğu'daki önemli aktörü olmuştur. Schmidt-Dumont'un Türk makamlarına bildirilen çalışma alanı her ne kadar basın ve kültürel alanları kapsıyor olsa da resmi görev alanının dışına çıkarak politik bakımdan önemli içeriğe sahip haber ve istihbarat bilgilerinin toparlanmasına çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Franz Frederik Schmidt-Dumont, Türkiye, Alman Propagandası, Franz von Papen, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı.

* Bu makale, XVIII. Türk Tarih Kongresi'nde 2 Ekim 2018 tarihinde "Franz Frederik Schmidt-Dumont: Bir Alman Oryantalistin Türkiye Faaliyetleri 1913-1942" başlığıyla sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr. Öğr. Üye., Çanakkale Onsekiz Mart Üni., Siyasal Bilg. Fak., Ulus. İliş. Bl., Siyasi Tarih Dalı, (resul.alkan@comu.edu.tr), (Orcid: 0000-0003-0489-5772).

THE LIFE OF GERMAN FRANZ FREDERİK SCHMİDT-DUMONT'S AND HIS ACTIVITIES IN TURKEY (1882-1952)

Abstract

The study was mainly carried out by the German Ministry of Foreign Affairs archives by taking advantage of Franz Frederik Schmidt-Dumont's -who is the topic of this article- family archive. In the First World War's eve, Schmidt-Dumont came to Turkey first-time in the years 1913-18 and was involved in the activities. Through German Ambassador Rudolf Nadolny who assigned in Turkey after the First World War, Dumont worked as chief editor for Türkische Post propagandistic newspaper of his country in Turkey and also represented German official news agency Deutsches Nachrichtenbüro in Turkey. Through Franz von Papen which will be the Ankara ambassador of Germany and with the approval of the Joseph Goebbels who was the minister of propaganda, Schmidt-Dumont has been a media attaché in German embassy. He has been also an important factor in German propaganda in Turkey and the Middle East. The Germans claim that his duties were about just for media and culture; however, he often tried to collect some important news and intelligence information about politics.

Keywords: *Franz Frederik Schmidt-Dumont, Turkey, German Propaganda, Franz von Papen, The First and Second World War.*

Giriş

Bu çalışmada, Alman propagandasının Türkiye'deki temel taşlarından biri olan Franz Frederik Schmidt-Dumont'un Türkiye'deki faaliyetleri ele alınıyor. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve İngiltere gibi Batılı devletlerin Türk basınına etki altına alma girişimleri üzerine son yıllarda muhtelif çalışmalar yayınlanmıştır.¹ Böylesine önemli bir konunun bir çalışmayla ortaya konması zordur. Bu nedenle Almanya ve İngiltere gibi ülkelerin Türkiye'deki propaganda faaliyetlerinin birinci el kaynaklara dayanılarak daha yoğun araştırılması gerekmektedir. Özellikle yabancı devletlerin Türkiye'deki propaganda organizasyonunda görevli diplomat ve gazeteciler üzerine biyografik araştırmaların yapılması elzemdir. Bu konuya bir katkı sağlaması amacıyla bu çalışmamızı kaleme aldık. Burada cevabı aranan temel soru, Schmidt-Dumont'un Türkiye'de yürüttüğü faaliyetlerin neler olduğunun ve hangi alanlarda yoğunlaştığının tespit edilmesidir. Makalenin yazımında Alman Dışişleri Bakanlığı arşivi ve Schmidt-Dumont'un kişisel arşivinden istifade edilmiştir.²

1 Berna Pekesen, *Zwischen Sympathie und Eigennutz. NS-Propaganda und die türkische Presse im Zweiten Weltkrieg*, Litverlag, Münster, 2014. Johannes Glasneck, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, çev. Arif Gelen, Onur Yayınları, Ankara, 1983. Süleyman Seydi, *Zor yıllar! 1939-1945: 2. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de İngiliz-Alman Propaganda ve İstihbarat Savaşı*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

2 Bu vesileyle, Hamburg'da evlerinin kapısını açarak beni ağırlayan ve Franz Frederik Schmidt-Dumont'a ait belgeleri paylaşan nazik çift, Helmut Mejcher ve Marianne Schmidt-Dumont'a teşekkürlerimi sunarım.

Schmidt-Dumont, varlıklı sayılabilecek bir ailenin iki erkek üyesinin en büyüğü olarak 1882 yılında Hamburg'da dünyaya gelmiştir. Babasının kurduğu mimarlık bürosunun başına geçmesi beklenen Schmidt-Dumont, farklı bir alanda uzmanlaşma yolunu tercih etmiştir. Edinburgh, Lozan, Königsberg, Münih, Breslau, Berlin, Hamburg ve Moskova üniversitelerinde hukuk ve ekonomi tahsili görmüştür. Ayrıca Rusça, Arapça, Türkçe ve İbranice dillerini de öğrenmiştir. 1907 yılında hukuk bölümünde ve 1910 yılında ise Arap dili ve edebiyatı dalında doktorasını tamamlayan Schmidt-Dumont, 1911'de Arapça tercümanlık sınavını da kazanarak yaklaşık 2 yıl sonra başlayacak olan Türkiye kariyerini oldukça sağlam temeller üzerine kurmuştur.³

Schmidt-Dumont'un üniversiteyi bitirdiği yıllar, Almanya'nın dünya siyasetinde kendini göstermeye başladığı bir döneme denk gelmekteydi. Milli birliğini diğer Avrupalı devletlerle kıyasla geç gerçekleştiren Almanya'nın, gelişmekte olan sanayisi ve ekonomisini beslemek için Afrika kıtasında yeni koloniler edinmek ve buraların ekonomik olarak nüfuz altına alınması için buradaki ülkelerin dilleri ve kültürü üzerine ihtisas sahibi uzman ihtiyacı vardı. Bu alandaki boşluğu iyi analiz eden ve ülkesinin uzman ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde bir kariyer planlaması yapan Schmidt-Dumont'un mentorlüğünü ise Weimar Cumhuriyeti'nin Kültür Bakanlarından Carl Heinrich Becker'dir. Onun Schmidt-Dumont ile olan bağlatısı 1930'lu yılların başına kadar devam etmiştir.⁴ Üniversite yıllarının geçtiği dönemin Alman dış politikasına baktığımızda Schmidt-Dumont'un belli bir plan doğrultusunda hareket ettiği görülecektir. Bu tezi destekleyici bilgiyi, Kayser II. Wilhelm (1888-1918) döneminin önde gelen oryantalistlerinden, Hamburg Koloni Enstitüsü'nde görev yapan Carl Heinrich Becker'in 1911 yılında Schmidt-Dumont'a yazdığı mektupta açık bir şekilde görmekteyiz:

*"Görünüşe göre büyük bir Fas aksiyonunun arefesindeyiz. En sonunda olumlu bir politika takip edilmeye başlandı. Sizi, Fas'ta şimdiden iyi bir yönetici pozisyonunda görmekteyim. "Alman Güney Fas'ı" kulağa çok hoş geliyor değil mi, fakat bunu şimdilik yüksek şekilde seslendirmemek gerekli. Bu Fas aksiyonu çok çabuk gerçekleşmeyebilir. Her halükârda Fransa'nın bu tavrı kabul edilemez ve buna karşın bizim müdehalemiz de kaçınılmazdı."*⁵

Almanların Fas'ı nüfuz alanlarına katma umudu çok uzun sürmeyecektir. Nitekim II. Wilhelm'in Agadir açıklarına savaş gemisi yollayışı, gövde gösterisinden öteye gidemeyecektir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı öncesinin önemli gerilimlerinden Fas krizi, İngiltere'nin de arabuluculuğunda sıcak çatışmaya dönüşmeden yatıştırılacaktır. Bununla beraber Schmidt-

3 Franz Frederik Schmidt-Dumont, von Altona nach Ankara. Ein hanseatisches Leben im Vorderen Orient (1882-1952), Haz. Helmut Mejcher ve Marianne Schmidt-Dumont, Münster, 2010, s.3-4.

4 Schmidt-Dumont'un Becker ile yazışmaları için Bkz: Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, VI. HA, NI Becker, C. H., Nr. 3944, 5. Şubat 1903- 16 Ağustos 1932.

5 Schmidt-Dumont, a.g.e., s.XII.

Dumont'un Fas'daki umutları daha yeşermeden sönecektir. Fakat ülke sınırlarını aşarak farklı kültürleri tanıma arzusunu sürekli taze tutmasının yanı sıra Arapça, Rusça ve Türkçe eğitimini yükseköğretim seviyesinde başarıyla tamamlamış olan Schmidt-Dumont için yeni bir çalışma alanı bulması pek de uzun sürmeyecektir. 1911 yılında, Bağdat Demiryolu hattı projesinde yönetici konumundaki ekonomist, politikacı ve bunlara ilaveten Alman Dışişleri Bakanlığı'na Afrika'daki Alman kolonileri üzerine danışmanlık hizmeti veren Karl Helfferich'in özel sekreteri olarak Deutsche Bank'ta göreve başlayan Schmidt-Dumont, İstanbul'da Anadolu ve Bağdat Demiryolu şirketinde ilk yurtdışı hizmetine 1913 yılında başlamıştır.⁶

1. Birinci Dünya Savaşı Yılları

Schmidt-Dumont, Ağustos 1914'te Osmanlı donanmasına katılan *Yavuz* ve *Midilli* savaş gemilerinde Birinci Dünya Savaşı'nda Rusça tercüman olarak göreve alındı. Rusların gizli telgraf ve mesajlarını Almanca'ya tercüme işleriyle uğraşırken, 1912 yılında evlendiği, Nasyonal Liberal Parti Milletvekili Johannes Semler'in kızı Luise Schmidt-Dumont ise *Yavuz* ve *Midilli* gemilerinin arşiv ve günlüklerini tutmakla görevlendirilmiştir. Hamburglu çift, Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasını resmiyete dönüştüren Rus kıyı limanlarının bombalanması olayına tanıklık etmenin yanı sıra savaş boyunca birçok tarihi olaya tanıklık etmişlerdir.⁷ Schmidt-Dumont'un Ayaz Paşa'da Alman büyükelçilik binasının yakınında bulunan evinin bir bölümünü Alman Deniz Ataşesi Hans Humann ve İttifak kuvvetlerinin, özellikle de Rusya'nın şifreli haberleşme ve mesajların çözme işiyle görevli Almanları ağırlamış olması ve burada şifreli mesajları okuma ve haber alma alanında tecrübelerinden istifade ettiğinden yola çıkmak mümkündür.⁸ Evinde sık sık misafir ettiği dönemin bilinen oryantalistlerinden Hellmut Ritter ve Rudolf Tschudi ile yakın bir dostluk yürüttüğü günlüklerinde göze çarpmaktadır.⁹

1917 yılının son aylarında savaşın sonuna gelindiğine inanan Schmidt-Dumont, İstanbul'da dünyaya gelen kızı Martha Gabriele (Leila) ile eşini ülkesine geri yollamayı planlamaktaydı. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine yaklaşık bir yıl kala Kasım 1917'de Osmanlı donanmasındaki görevinden ayrılan Luise'nin Osmanlı Devleti'nin başkentini pek de gönüllü olarak terk etmediği görülmektedir. Luise günlüğüne şu arzusunu da not etmekteydi: "*Bu ayrılığın ömür boyu olmasını, düşünmek dahi istemeyerek. Güle güle İstanbul.*"¹⁰ Schmidt-

6 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.XV.

7 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.9-33.

8 Luise Schmidt-Dumont günlüğünde şu satırları not etmiştir: "*Evimiz muhtemelen kışla tarzı bir konuma dönüşecek. Bunun için haremlik bölümünü Humann'a ve şifre bürosunun çalışanlarına tahsis ettik.*" Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.13.

9 Bkz: Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.17.

10 Camilla Dawletschin-Linder, „Ade Cospoli, ich will aber nicht denken, dass es ein Abschied für immer ist.“ *Eine Hamburger Familie im Osmanischen Reich zur Zeit des Ersten Weltkrieges,*

Dumont ise 1919'un başında İstanbul'dan doğduğu şehir Hamburg'a dönüş yapmıştır.¹¹

1918'in sonunda II. Wilhelm ülkesini terk edip Hollanda'da sürgüne gitmek zorunda kalmış, geride bir yığın sorun ve kaos ortamı bırakmıştır. Otorite boşluğundan istifade eden yığınlar sokak çatışmalarına başladığı gibi Versay Anlaşması'nın ağır maddeleri Alman ekonomisini çöküntüye uğratmış ve milyonlarca kişinin işsiz kalmasına yol açmıştır. Bu dönemde Schmidt-Dumont savaş sonrasında donanma kuvvetlerini ilgilendiren barış görüşmelerinde yaptığı tercümanlığın hemen ardından yeni bir iş bulmakta zorlanmadı. Bunu mesleki yeterliliği ve bilgi birikiminin haricinde görevde bulunduğu mevkilerde çalıştığı kişilerin güvenini ve dostluğunu kazanmakta ustalık sahibi olmasına bağlayabiliriz.

Schmidt-Dumont, Almanya'da yaşanan siyasi kaos ortamına rağmen Birinci Dünya Savaşı'nda yakın dostluk kurduğu Hans Human'ın referansıya dönemin şartları için iyi bir maaş karşılığında hükümete yakınlığıyla bilinen gazetelerden Deutsche Allgemeine Zeitung'da yönetici pozisyonunda çalışmaya başlamıştır. Dönemin büyük yatırım şirketi Hugo Stinnes grubuna ait bu gazetenin sahibinin ölümü sonrasında Stinnes'in varisleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve gazete sahibinin el değiştirmesi sonucunda Schmidt-Dumont görevinden ayrıldı.¹²

2. İstanbul'a Geri Dönüş

Schmidt-Dumont ve ailesinin yolu 6 yıllık aranın ardından yeniden Türkiye'ye düşmüştür. İstanbul'da yayın hayatına başlaması planlanan Almanca Türkische Post gazetesini yönetmesi için Almanya'nın Türkiye büyükelçisi Rudolf Nadolny'nin teklif ettiği yüksek bir maaşla Türkiye'ye gelmeyi kabul etmiştir. Neredeyse büyükelçilere ödenen aylık maaşa yakın bir tutar olan 1900 Alman markı karşılığında 3 yıllık sözleşmeyle Nisan 1926'da yeni görevine başlamış ve 1929'a kadar bir dönem Enver Paşa'nın da yaşadığı Ortaköy'de bir yazlık konağı kiralamıştır.¹³

Türkische Post, Alman Büyükelçiliği'nin maddi desteğiyle 1908-1918 yılları arasında yayınlanan Osmanischer Lloyd gazetesinin bir bakıma devamı niteliğindedir. Gazetenin yayın hayatına başladığı gün ilk sayfada yer bulan manifestoya göre Türk-Alman ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yaşayan Almanların Türkiye ve Almanya'da yaşanan gelişmelerden haberdar olmaları amacıyla kurulan Türkische Post,

Osmanen in Hamburg – eine Beziehungsgeschichte zur Zeit des Ersten Weltkrieges, Haz. Yavuz Köse, Hamburg, 2016, s.173.

11 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.33.

12 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.XXVII.

13 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.38.

Schmidt-Dumont'un çevre ülkelerde kurduğu bağlantıların da yardımıyla Türkiye'nin komşu ülkelerinin okuyucularına da ulaşmıştır. Schmidt-Dumont bu bağlamda Haziran 1932'de dostu Hans Humann'a gazetenin geldiği noktayı şu şekilde ifade etmekteydi: "Gazetenin sadık okuyucuları yalnızca Türkiye'de yaşayan Almanlar olmamakla beraber önemli sayıda Türk okuyucu gazeteye ilgi göstermektedir. Bununla beraber gazetenin Rusya topraklarında hatırı sayılır derecede okuyucusu da vardır."¹⁴

Gazetenin 2000 ile 2.500'i bulan günlük trafiği günümüze kıyasla az görünse de Türkiye'nin Balkanlar ve Orta Doğu ülkelerine mesafe bakımından yakınlığı, Türkische Post için bir avantajdı. Almanya'dan Türkiye ve bölgesindeki ülkelere tren yoluyla yollanan günlük gazetelere oranla daha hızlı ulaşmakta ve buna paralel olarak güncelliğini korumaktaydı. Örnek vermek gerekirse 1941'de Berlin'den yollanan bir gazetenin Rusya üzerinden Tahran'a ulaşması yaklaşık olarak 14 gün sürerken Türkische Post gazetesinin İran'a ulaşması ise yaklaşık olarak 10 günü bulmaktaydı.¹⁵ İstanbul'un ayrıcalıklı jeopolitik konumu, gazetenin Sofya ve Belgrad gibi Balkan şehirlerine de hızlıca ulaşımını da kolaylaştırmaktaydı. Almanya'dan yollanan günlük gazetelerin Balkan ülkelerine ulaşması daha uzun sürdüğünden, bu bölgede Türkische Post'a olan ilgiyi artırmaktaydı.

Türkische Post gazetesi, Schmidt-Dumont'un yönetiminde 1933 yılına kadar Almanya'daki siyasi gelişmelere ve ideolojik tartışmalara karşı mesafeli durmuştur.¹⁶ Nasyonal Sosyalist Parti'nin Adolf Hitler liderliğinde oylarını %37'ye kadar yükselttiği Temmuz 1932 seçimlerinden sonra partisinin yurtdışındaki propagandaya ilgisi artmıştır. Bunun için Nazi parti teşkilatının yayın organı Völkischer Beobachter gazetecisi Viktor Maurer'i muhabir olarak Türkiye'ye göndermiştir. Ardından Türkische Post gazetesinin yazı işlerinde de çalışmaya başlayan Maurer'in Nazi parti kaynaklarından elde ettiği haberleri Türkische Post gazetesinde yayımlatma çabası, Schmidt-Dumont'un karşı çıkması sebebiyle başarıya ulaşamamıştır. Schmidt-Dumont'un bu tutumu, Nazi Partisi'ne karşı olan siyasi duruşunu yansıtmaması açısından önemlidir, fakat sürdürülebilir bir yayın politikası değildi. Nitekim Adolf Hitler'in iktidara gelişiyle Türkische Post gazetesi Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan Josef Goebbels'in yönetimindeki Propaganda Bakanlığı'nın kontrolü ve yönetimine geçmiş ve Nazi rejiminin tezlerini açıkça savunmaktan geri kalmamıştır.¹⁷

14 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.44.

15 Franz Frederik Schmidt-Dumont Aile Arşivi, "Vertrieb der Türkischen Post im Iran", 25 Temmuz 1941.

16 Resul Alkan, *Die Türkische Post. Eine deutsche Propagandazeitung in der Türkei 1926-1944*, Litverlag, Münster, 2019, s.91-92.

17 Resul Alkan, *a.g.e.*, s.259.

3. Joseph Goebbels'in Türkiye'ye Uzanan Kolu

Schmidt-Dumont'un kariyerine etki eden en önemli olaylardan biri Almanya'da meydana gelen rejim değişikliğidir. Türkische Post gazetesinde Nazi partisine karşı reddedici tutumunu bir kenara bırakmak zorunda kalarak Almanya'daki yeni rejimle beraber çalışma yolunu seçmiştir.¹⁸ Bu esnada yaklaşık 12 yıllık Türkiye tecrübesini geride bırakan Schmidt-Dumont, *Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda*'nın¹⁹ kurulmasının hemen akabinde Hans Humann'ın aracılığıyla Franz von Papen'e ulaşmış ve kendisi için yeni kurulan bakanlığın Orta Doğu temsilcisi olarak görevlendirilmesinde referans olmasını rica etmiştir. Schmidt-Dumont, bu görev için sahip olduğu donanım ile alakalı von Papen'i şu satırlarla ikna etmeye çalışmıştır:

*"Türkiye sınırlarını da aşan ve tüm Orta Doğu coğrafyasını kapsayan birikimim ve bölge insanlarıyla kurmuş olduğum bağlantılarım, Alman propagandası için pek tabii değerlendirilebilir. Bu bağlamda Ankara'da Alman Büyükelçiliği'nde basın temsilciliği ofisinin Kahire, Beyrut ve Şam'da da küçük bütçeler ile kurulmasında fayda görmekteyim. Ben, eşim ve çocuklarım bir çok Avrupa dilinin dışında Türkçe ve Arapça'ya da hakimiz ve bu coğrafya üzerinde hakim olan düşünce yapısı hakkında gerekli tecrübe ve bilgi birikimine sahibiz. Sizde bildiğiniz gibi Balkanlar ve Orta Doğu'da benim dışımda Alman resmi haber ajansından herhangi bir temsilci bulunmamaktadır. Suriye ve Mısır basınında Yahudilerin kışkırtmaları ve propagandalarına karşı bu ülkelerde faaliyet gösteren Alman firmaların bizden acilen beklediği karşı propaganda hamlelerini, uzman sayısının az olması sebebiyle gerçekleştiriyoruz."*²⁰

1934'ten itibaren Alman Büyükelçiliği'nde Propaganda Bakanı Joseph Goebbels'in temsilcisi olarak göreve başlayan Schmidt-Dumont'un yeni çalışma sahası, Propaganda Bakanlığı tarafından aşağıdaki beş madde ile belirlenmiştir:

- 1- Türkiye'nin önemli günlük gazetelerinin içeriklerinin takip edilmesi.
- 2- Gazetelerin genel yayın yönetmenleriyle irtibat kurulması.
- 3- Türk basınından sorumlu Matbuat Umum Müdürlüğü ve Türk Dışişleri Bakanlığı'nın basın-yayın yetkilileriyle sürekli irtibat sağlanması.
- 4- Alman Dışişleri Bakanlığı'nın yetki alanına devredilen ve Türkiye'de Alman kültür propagandasını kapsayan konuların takibi ve denetlenmesi.
- 5- Türk siyaset çevrelerinden önemli isimlerle uzun zamana dayanan yakın ilişkiler sayesinde politik bakımdan önemli içeriğe sahip haber ve istihbarat bilgilerinin toparlanması.²¹

18 Schmidt-Dumont 1934 yılının başında Hitler'in partisine üye olarak Ankara'daki yeni görevi için önemli bir adımı atmış oluyordu. Schmidt-Dumont'un biyografisinde ise onun partiye üyeliğinde bir gönül bağından ziyade maddi kazanımlar elde etme amacı vurgulanmaktadır. Bkz: Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.XXXVI.

19 Türkçe karşılığı: Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı.

20 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.48.

21 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAAA), P 1080529, Alman Büyükelçiliği'nden Berlin'e yollanan 3 Kasım 1937 tarihli yazı.

Schmidt-Dumont'un Türkiye'deki görev tanımını içeren maddeler bugün dünya çapındaki diplomatik misyonlarda görevli basın ve kültür ataşelerinin çalışma alanına girmektedir. Fakat en son madde ise daha ziyade istihbarat örgütü üyelerinin operasyon alanına girmektedir ve bir yabancı temsilcilik üyesinin görev alanını aştığını söylemek yersiz sayılmaz. Şunu da belirtmek gerekir ki, Schmidt-Dumont'un günlükleri, onun istihbarat karakteri olan bilgilerin peşine 1930 yılında -basın ataşeliği görevinden yaklaşık 4 yıl önce- Ankara'da bağlantılar kurarak ulaşmaya çalıştığını göstermektedir. Schmidt-Dumont, Mart 1930'da Ankara seyahati üzerine günlüğüne kısa cümlelerle şu notları yazmaktadır:

*"4 Mart'ta Ankara'ya seyahat. Amerikalı bir basın temsilcisiyle beraber Ankara'daki tek yabancı gazeteciyim. Ankara'da ben ve diğer gazete temsilcisinin sorunlarıyla Matbuat Umum Müdürü Ercüment Ekrem Talu yakından ilgileniyor. Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan İsmail Hakkı Tevfik de benimle ilgileniyor. Tevfik Rüştü Aras tarafından kabul ve Bağdat Demiryolu ve liman imtiyazları konusunda görüşme. İsmail Hakkı beni son Kürt Ayaklanmasında sağlık işlerini yöneten ajanla tanıştırdı. [...] Falih Rıfki'nin eşi de bir Hamburglu ve bu bana bir çok habere ulaşma imkanı sağlıyor."*²²

1934 ile 1942 yılları arasında oldukça hareketli bir faaliyet dönemi geçiren Schmidt-Dumont, muhtelif dönemlerde önemli Türk gazetelerini Alman tezlerini destekleyici yayın politikası takip etmesi amacıyla gazetelere maddi destek verdiği gibi gazete sahipleri ve genel yayın yönetmenleri için Almanya gezileri organize ederek onları etki altına almaya çalışmıştır. Özellikle 22 Nisan-8 Mayıs 1935 tarihleri arasında gerçekleşen, Türk basınından Milliyet Gazetesi yazı işleri müdürü Ahmet Şükrü Esmir, Cumhuriyet gazetesinden Abidin Daver, Akşam gazetesi yöneticisi Necmeddin Sadak, Matbuat Umum Müdürü Burhan Asaf Belge ve Türkische Post gazetesinin yazı işleri sorumlusu Ahmet Muzaffer Toydemir'in davet edildiği ve içeriği cömert bir şekilde kurgulanan gezide katılımcıların konforu için yolculuğun büyük bir kısmı uçak ile gerçekleştirildi. Gezi kapsamında büyük sanayi kuruluşları ve Alman Nasyonal Sosyalist hareketin merkezi konumundaki Münih'in yanı sıra müze ziyareti gibi kültürel içerikli bir program planlanmaktaydı. Ziyaretin en önemli olayı ise Hitler'in Türk basın heyetini Berlin'de kabul etmesidir.²³ Schmidt-Dumont, basın heyetinin Almanya gezisi üzerine Türk basınında çıkan yorumlarının yayınlandığı Ulus ve Cumhuriyet gazetelerini Berlin'e yollarken, Türk komuoyunda Alman imajına olumlu katkıda bulunduğu altını çizmekteydi.²⁴

22 Franz Frederik Schmidt-Dumont Aile Arşivi, Günlükler, s.11.

23 PAAA, R 78578, "Deutschland-Fahrt 22.4-8.5.1935".

24 PAAA, R 120776, "Besuch türkischer Pressevertreter", 14.07.1935.

4. İkinci Dünya Savaşı'ndaki Görevleri

Hitler, 22 Haziran 1941'de Alman ordu birliklerine saldırı emrini vererek Rusya'ya karşı Doğu Cephesi'ni açan harekâtı başlatmıştır. Barbarossa Harekâtı olarak da adlandırılan saldırıdan yaklaşık 1 ay sonra, 25 Temmuz tarihinde Alman Büyükelçi Franz von Papen Türkiye'nin Almanya ile Rusya'ya karşı savaşa katılmasını sağlamak için Kırım ve Rusya'nın çeşitli bölgelerinde yaşayan Türk boylarından oluşturulacak birliklerin de katılımıyla Rusya'ya karşı savaşı kazanmanın planlarını Berlin'e iletmiştir.²⁵ Von Papen'in bu planına olumlu yaklaşan Alman Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop ise 11 Ağustos'ta Ankara'daki büyükelçisine: "*Türklerin bir süredir yatışmış görünen emperyalist eğilimlerini canlandırmaya bakmalıyız*" şeklinde talimatını iletliyordu.²⁶

Von Papen'in planına göre bölgede yaşayan silahlı Türk birliklerinin de yardımıyla Rus birlikleri Kırım ve Güney Kafkasya'da mağlup edilecek ve Almanya'nın güdümünde ve Türkiye'nin de yönetiminde söz sahibi olacağı büyük Turan devleti kurulacaktı. Bu amaç için Ali Fuat Erden, Hüseyin Emin Erkilet, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Kılıgıl gibi askeri kurmayların desteğini alabileceğine inanan Alman diplomat, İsmet İnönü'yü ikna edebileceğine inanıyor olsa da Cumhurbaşkanı İnönü'nün Türkiye'nin menfaatlerini savaş esnasında tarafsız kalmasında görmesinden dolayı Türk devletinin açıktan desteği olmamıştır.²⁷ İngilizler ise Türk hükümetinin soydaşları üzerinden Rusya'nın toprak bütünlüğünü tehlikeye sokacak bir adım atacağına inanmamaktaydı. İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi Hughe Knatchbull-Hugessen hatıratında "*Türk hükümetinin Güney Rusya'daki Türk nüfuslu topraklarda yayılmacı emeller beslediği görüşü tamamen asılsız*" olarak yorumlamaktaydı.²⁸

Von Papen, özellikle 1941 ve 1942 yıllarında Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'ye yerleşen ve Türkistan Milli Birliği'nin önde gelenlerinden Zeki Velidi Togan ve arkadaşlarıyla alakalı Schmidt-Dumont üzerinden oldukça ayrıntılı bilgilere ulaşmıştır. Schmidt-Dumont'un Rusya'nın hakimiyetinde yaşayan ve Doğu Türkleri olarak adlandırdığı topluluğun Rusya dışında yaşayan liderleri hakkında elde ettiği bilgileri iki bölümde ele almak mümkündür:

İlki, Gerhard von Mende ve Gotthard Jaeschke gibi Rusya'da yaşayan azınlıklar hakkındaki uzmanlardan yararlanarak kaleme aldığı ve Kırım'dan Kuzey Kafkasya'ya kadar uzanan coğrafyada Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında bağımsızlık mücadelesi yürüten Türkistan Milli Birliği hakkındadır. Burada birliğin önemli şahsiyetleri hakkında ve onların İkinci Dünya Savaşı öncesindeki politik görüşleri ve mücadelelerini konu edinen genel bilgiler bulunmaktadır.

25 Reiner Möckelmann, *Franz von Papen. Hitlers ewiger Vasall*, Philipp von Zabern Verlag, Darmstadt, 2016, s.115.

26 Selim Deringil, *Denge Oyunu. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s.166-167.

27 Möckelmann, *a.g.e.*, s.120.

28 Deringil, *a.g.e.*, s.170.

İkincisi ise, Ağustos 1941'den itibaren gerek Schmidt-Dumont'un gerek Zeki Velidi Togan, Muharrem Feyzi Togay ile yaptığı görüşmelerin detaylarını içeren gerekse Mardin Milletvekili Muhittin Birgen üzerinde ulaştığı ve Türkiye'de yaşayan Türk ordusunda, devletin çeşitli kurumlarında, üniversitelerde ve fabrikalarda çalışan yaklaşık 150 kişilik isim listesinin yanı sıra bu kişilerin Rusya'nın neresinden göç ettiklerine dair bilgileri bulunmaktadır. Schmidt-Dumont, kurye ile yollandığı için düşman kuvvetlerin eline geçme ihtimali olmayan bu belgelerin üzerine hangi kurumların bilgisine sunulacağına dair not düşmeyi de ihmal etmemiştir. Örneğin: 6 Ağustos 1941 tarihli mektubunu Ankara Alman Büyükelçiliği'ne, Nasyonal Sosyalist Parti'nin Türkiye temsilcisi Friede'ye, Alman askeri istihbaratının İstanbul'da bulunan yöneticisi Paul Leverkuehn ve Almanya'nın Ankara'daki askeri ataşesi Hans Rohde'ye iletildiği görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı, Schmidt-Dumont'un Türkiye'deki operasyon alanlarının sınırlandırılmasına yol açmıştır. Buna sebep olan gelişme, Türkiye'de Alman propaganda organizasyonunun tek elden yönetiminin sonlanması ve farklı kurumların bu alanda faaliyet göstermesidir. Savaşın başlangıcında Goebbels'in temsilcisi olan Schmidt-Dumont'un yetkili olduğu çalışma alanına Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop kendi temsilcisini göndermek suretiyle müdahalede bulunarak ciddi decede yetki ve faaliyet alanı karmaşasına sebebiyet verdiği gibi bu tartışma ortamı Schmidt-Dumont'un görevinden alınması ve Berlin'e geri gönderilmesine kadar ilerlemiştir. Bu anlaşmazlığı fırsat bilen İngilizler yaşananları Türkiye'de Alman kurumları arasındaki rekabet tezi üzerinden işleme yoluna gitmiştir. İstanbul'dan İngiliz radyo programı Dav. GS 15 Eylül 1942 tarihli yayında Schmidt-Dumont'un Berlin'e dönüşü ile ilgili şu bilgileri dinleyicileriyle paylaşmaktaydı:

“Alman Propaganda Bakanlığı'nın özel temsilcisi, Orta Doğu'da Alman propagandasını yeniden organize etmek amacıyla İstanbul'a ulaştı. Özel temsilcinin Türkiye'ye gelişi, von Papen, Ribbentrop ve Goebbels arasında yaşanan ve her birinin Türkiye'deki Alman propagandasını kendi etki alanına alma isteğinden dolayı gerçekleşti. Savaş öncesinde Orta Doğu'da Alman propagandasından sorumlu kişi uzun yıllar Türkiye'de bulunan, bu bölgeyi ilgilendiren konular üzerine uzmanlaşan ve bunlara ek olarak kibar bir dış görünüşe sahip Schmidt-Dumont idi. Savaşın başlangıcıyla beraber DNB Türkiye'ye yeni bir temsilci atadı ve Schmidt-Dumont'un yetki alanında sınırlama yoluna gidildi. Daha sonra Ribbentrop'un özel temsilcisi yeni Basın Ataşesi Seiler, Alman Büyükelçiliği'ne atandı ve Schmidt-Dumont'un propaganda alanındaki faaliyetlerini yönetmeye başladı.”²⁹

Johannes Glasneck'in bir Alman arşiv belgesine dayandırdığı bilgiye göre İkinci Dünya Savaşı'nın ilk aylarında yürütülen basın faaliyetlerindeki başarısızlık, Türkiye'de Alman basın propagandasından sorumlu Schmidt-

29 Schmidt-Dumont, a.g.e., s.XLII.

Dumont ve Alman haber bürosu temsilcisi Walter Brell'e aitti.³⁰ Schmidt-Dumont, Türkiye'deki son aylarını yalnızca tiyatro alanındaki Türk-Alman ilişkileriyle ilgilenerken geçirmekteydi.³¹ 17 Ocak 1941'de 28 yaşındaki kızını verem hastalığı sonucu kaybeden ve trajik bir dönemden geçen Schmidt-Dumont'un asıl pasifize edildiği süreç ise Berlin'e döndüğü Haziran 1942 tarihinden savaşı sonuna kadar geçen dönemdir. Schmidt-Dumont bu zaman diliminde Berlin'de Propaganda Bakanlığı'nın Kafkasya bölümünde çalışmıştır. Alman Oryantalist, Berlin'e taşınmasıyla yaşadığı hayal kırıklığını günlüğüne şu kısa satırlarla not düşmüştür: "*Çalıştığım bakanlıkta tartışma. Çıkamaz sokak. Şimdilik geri dönüyorum. 300 Kiloluk bagajla seyahat oldukça zorlu.[...] Berlin'de işsiz günler, ilgi yok. Daha çok makale yazma ve Berlin ve Breslau'da konferansta konuşma imkânı.*"³²

Schmidt-Dumont'un aile arşivinde Alman ordusunun müslümanlardan oluşan birliklerinin danışmanı olan Filistin Baş Müftüsü Muhammed Emin el-Hüseyni'ye yolladığı ve Kurban Bayramı'nı tebrik ettiği mektubu ve bir diğer taziye mektubu da Berlin'de Filistin Baş Müftüsü ile irtibat halinde olduğuna bir işaret olarak yorumlanabilir. Schmidt-Dumont'un aile arşivinde ayrıca 1944 yılına ait 2 rapor dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, "*Doğu Akdeniz bölgesinde Bolşevizm ve Türkiye Avrupa'ya ait midir?*" başlıklıdır. En son raporunda Türkiye'nin parlamenter yapıya sahip olmasından ve Batı Avrupa ülkeleri ile yüksek oranda seyreden ekonomik ilişkilerden dolayı Avrupa'ya ait olduğu tezini savunan Schmidt-Dumont, Türkiye ile Avrupa arasında dil birliği olmamasını ise bir engel olarak görmemekle beraber şunu vurgulamaktadır: "*Nasıl ki Finliler ve Macarlar Batı Medeniyeti'ni oluşturan İndogerman dil ailesinden olmadığı halde Avrupa'ya aitler ve Turan dil grubuna ait dilleri konuşuyorlar, bu nedenle Türkiye'nin Avrupa'ya aidiyeti konusunda dil farklılığı engel olmamalıdır.*"³³

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı, 8 Mayıs 1945'te Alman ordusunun tamamen teslim olmasıyla Avrupa'da sona erdi. Doğu Almanya topraklarını işgal eden Rus birlikleri, aynı günlerde evleri tek tek arayarak şüpheli gördükleri kişileri gözaltına almaktaydı. Schmidt-Dumont'un evi de arananlar arasındaydı. Evinde arama yapıldığı esnada çıkan anlaşmazlıkta ailesini korumak amacıyla askerlerle Rusça konuşmaya başlaması, Rusların dikkatini çekmiştir. Rus askerlerin evinde yaptığı aramada ilk etapta Nazi partisine üyeliği tespit edilen Schmidt-Dumont, 15 Haziran 1945'te gözaltına alınarak yargılanmak üzere Moskova yakınlarına götürülmüştür. Yargılama sonucunda idam kararı çıksa da bu ağır ceza daha sonra 15 yıl hapis cezası ile yumuşatıldı. Hapis kararına karşı af talebinde bulunan Schmidt-Dumont'un talebi reddedilmiştir. Onunla

30 Glasneck, a.g.e., s. 19.

31 Glasneck, a.g.e., s. 43.

32 Schmidt-Dumont, a.g.e., s.XLIV.

33 Franz Frederik Schmidt-Dumont aile arşivi, "*Gehört die Türkei zu Europa*", 19 Mayıs 1944.

aynı toplama kampında bulunan Deutsche Bank'ın İstanbul şubesindeki çalışanlarından Oskar Vogel, Alman Lisesi öğretmenlerinden Walter Hetzer ve Nazi parti teşkilatının Türkiye sorumlusu Viktor Friede, Rus makamlarınca serbest bırakılırken Schmidt-Dumont hangi sebepten dolayı ağır bir cezaya mahkûm edilmiştir?³⁴ Temyiz mahkemesinin 14 Mart 1952 tarihli karar yazısı, aldığı ağır cezanın nedenlerini açıklayıcı niteliktedir:

“Schmidt-Dumont, savaş suçlusu Alman Büyükelçi von Papen’in direktifleri doğrultusunda Rusya’ya karşı casusluk faaliyetlerinde bulunmaktaydı. Türkiye ile Rusya arasındaki ticari ilişkileri ve Rusya’dan Türkiye’ye ihraç edilen endüstriyel ekipman ve demir ticareti hakkında bilgiler toplamaktaydı. Schmidt-Dumont, 1942’den 1945’e, faşist Almanya’nın teslimine kadar, Hitler hükümetinin propaganda bakanlığında yabancı devletler bölümünde, Goebbels’in talimatları çerçevesinde Rusya ve diğer ülkelere karşı faşist savaş propagandası üzerine çalışmaktaydı. Af dilekçesinde suçlamayı kabul etmeyen Schmidt-Dumont, Otto von Bismarck’ın destekleyicisi olduğunu ve Hitler’in Rusya’ya haince saldırısını tasvip etmemekte ve kararın hafifletilmesini dilemektedir.”³⁵

Türkiye’de bir istihbarat elemanı gibi bilgi ve belgeleri toparlayarak bağlı bulunduğu bir üst Alman kurumuma aktaran Schmidt-Dumont hakkında İkinci Dünya Savaşı esnasında Türkiye’de Almanya’ya karşı, özellikle istihbarat alanında rekabet halinde olan İngiltere’nin arşivlerinden nasıl bir bilgi aktarılmaktadır? Bu soruya cevap niteliğinde şu not düşülmektedir: *“Alman Propaganda ve istihbarat teşkilatı, genellikle bulunduğu ülkedeki büyükelçilik ve onun bünyesindeki Basın Ataşeliği etrafında örgütlenirdi. Dolayısıyla Türkiye’deki Alman propagandası, Alman Basın Ataşesi Schmidt-Dumont’un elindeydi.”³⁶*

Buna benzer bilgilere, Schmidt-Dumont’un biyografisini torunu Marianne Schmidt-Dumont ile beraber yayına hazırlayan tarihçi Helmut Mejcher’in eserinde de rastlamaktayız. Mejcher’e göre Schmidt-Dumont’un Alman resmi haber ajansı Deutsche Nachrichtenbüro’nun temsilcisi olması, onun Türkiye’deki makamlar ve kamuoyu tarafından bilinen resmi konumunu tarif etmektedir. Mejcher, Schmidt-Dumont’un farklı faaliyet alanlarını, Alman menfaatlerini zedeleyici yayın politikası izleyen gazeteleri bundan döndürebilmek, maddi olanakların da yardımıyla Alman tezlerine uygun haberlerin çıkartılmasını sağlamak ve ajanlık faaliyetlerini yürütmek şeklinde sıralamaktadır.³⁷ Schmidt-Dumont’un hayatı, 17 Aralık 1952’de Sibiry’a da İrtusk’ta bulunan bir hapisanede tüberküloz hastalığı sonucunda 70 yaşında son bulmuştur.³⁸ Ölümünün üzerinden yaklaşık 70 yıl geçmiş olmasına rağmen mahkemede ifade tutanakları, tarih araştırmacıları için günümüze kadar kapalı tutulmuştur.

34 Franz Frederik Schmidt-Dumont aile arşivi, H.W. Feustel’in Luise Schmidt-Dumont’a yazdığı mektup, 24 Mayıs 1951.

35 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.XLVIII.

36 Seydi, *a.g.e.*, s.28.

37 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.XXXVI.

38 Schmidt-Dumont, *a.g.e.*, s.XLIX.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Franz Fredrik Schmidt-Dumont Aile Arşivi Hamburg

H.W. Feustel'in Luise Schmidt-Dumont'a yazdığı mektup, 24 Mayıs 1951.

"Gehört die Türkei zu Europa", 19 Mayıs 1944.

"Vertrieb der Türkischen Post im Iran", 25 Temmuz 1941.

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz Berlin

VI. HA, NI Becker, C. H., Nr. 3944, 5. Şubat 1903- 16.Ağustos 1932.

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin (PAAA)

PAAA, P 1080529, Alman Büyükelçiliği'nden Berlin'e yollanan 3 Kasım 1937 tarihli yazı.

PAAA, R 78578, "Deutschland-Fahrt" 22.4-8.5.1935.

PAAA, R 120776, "Besuch türkischer Pressevertreter" 14.07.1935.

II. Kitaplar

ALKAN, Resul, *Die Türkische Post. Eine deutsche Propagandazeitung in der Türkei 1926-1944*, Litverlag, Münster, 2019.

DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.

GLASNECK, Johannes *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Çev. Ârif Gelen, Onur Yayınları, Ankara, 1983.

MÖCKELMANN, Reiner, *Franz von Papen. Hitlers ewiger Vasall*, Philipp von Zabern Verlag, Darmstadt, 2016.

PEKESEN, Berna, *Zwischen Sympathie und Eigennutz. NS-Propaganda und die türkische Presse im Zweiten Weltkrieg*, Litverlag, Münster, 2014.

- SEYDİ, Süleyman, *Zor yıllar! 1939-1945: 2. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de İngiliz-Alman Propaganda ve İstihbarat Savaşı*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.
- SCHMİDT-DUMONT, Franz Frederik, *von Altona nach Ankara. Ein hanseatisches Leben im Vorderen Orient (1882-1952)*, Haz. Helmut Mejcher ve Marianne Schmidt-Dumont, Litverlag, Münster, 2010.

III. Makaleler

- LİNDER, Camilla Dawletschin, „Ade Cospoli, ich will aber nicht denken, dass es ein Abschied für immer ist.“ Eine Hamburger Familie im Osmanischen Reich zur Zeit des Ersten Weltkrieges, *Osmanen in Hamburg – eine Beziehungsgeschichte zur Zeit des Ersten Weltkrieges*, Haz. Yavuz Köse, Hamburg, 2016, ss. 173-186.

Extended Abstract

In this study, the activities of Franz Frederik Schmidt-Dumont, one of the cornerstones of German propaganda in Turkey, were examined. Schmidt-Dumont was born in Hamburg in 1882 as the eldest of two male members of a family that could be considered wealthy. He studied law and economics at the universities of Edinburgh, Lausanne, Königsberg, Munich, Breslau, Berlin, Hamburg and Moscow. He also learned Russian, Arabic, Turkish and Hebrew languages. Schmidt-Dumont, who completed his doctorate in law in 1907 and in Arabic language and literature in 1910, also passed the Arabic translation exam in 1911 and built his career in Turkey, which will begin approximately 2 years later, on very solid foundations.

Schmidt-Dumont started its first overseas service in 1913 at the Anadolu and Baghdad Railway company in Istanbul. Then, in August 1914, he was assigned as a Russian translator in the First World War on the warships Yavuz and Midilli, which joined the Ottoman navy. In his home country, where he returned at the end of the war, he was the director of the daily newspaper *Deutsche Allgemeine Zeitung* for 6 years. The journalist from Hamburg, who had his way back to Turkey, was the editor-in-chief of the *Türkische Post* newspaper between 1926 and 1933. Since 1934, as an employee of the German Propaganda Ministry, he was responsible for the organization of German propaganda in Turkey as a press attaché at the Embassy in Ankara. Schmidt-Dumont most recently worked at the Propaganda Ministry in Berlin from 1942. The letters that Schmidt-Dumont sent to the Chief Mufti of Palestine, Mohammed Amin al-Huseyni, who was the adviser of the Muslim units in the German army, can be interpreted as a sign that he was in contact with the Grand Mufti of Palestine in Berlin.

World War II ended in Europe with the complete surrender of the German army on 8 May 1945. Russian troops occupying the lands of East Germany were searching houses one by one on the same days and detaining people they deemed suspicious. Schmidt-Dumont's house was also among those houses that were searched. The fact that he started to speak Russian with the soldiers in order to protect his family in the conflict that broke out during the search of his house, caught the attention of the Russians. Schmidt-Dumont, was found to be a member of the Nazi party during the searches, and was taken into custody

on 15 June 1945 and taken to Moscow to stand trial. Although a death sentence was issued as a result of the trial, this heavy sentence was later commuted to 15 years in prison. Schmidt-Dumont's request for clemency against the prison sentence was denied. While Oskar Vogel, one of the employees of Deutsche Bank's Istanbul branch, who were in the same concentration camp with him, Walter Hetzer, one of the German High School teachers, and Viktor Friede, who was responsible for the Nazi party organization in Turkey, were released by the Russian authorities, for what reason was Schmidt-Dumont sentenced to severe punishment? The decision letter of the court of appeal dated 14 March 1952 explains the reasons for his heavy sentence:

"Schmidt-Dumont was engaged in espionage activities against Russia on the instructions of the war criminal German Ambassador von Papen. He was collecting information about the commercial relations between Turkey and Russia and the industrial equipment and iron trade exported from Russia to Turkey. From 1942 to 1945, until the surrender of fascist Germany, Schmidt-Dumont worked in the foreign states department in the propaganda ministry of the Hitler government on fascist war propaganda against Russia and other countries under the instructions of Goebbels. Schmidt-Dumont, who does not accept the accusation in his petition for clemency, claims that he is a supporter of Otto von Bismarck and does not approve of Hitler's treacherous attack on Russia and wishes the decision to be mitigated."

What kind of information is conveyed about Schmidt-Dumont, who collects information and documents like an intelligence officer in Turkey and transfers them to an upper German institution to which he is affiliated, from the archives of England, which was competing against Germany in Turkey during the Second World War, especially in the field of intelligence? As an answer to this question, the following note is written: *"The German Propaganda and intelligence agency was generally organized around the embassy in the country where it was located and the Press Attaché within it. Therefore, the German propaganda in Turkey was in the hands of the German Press Attaché Schmidt-Dumont."*

We find similar information in the work of historian Helmut Mejcher, who edited Schmidt-Dumont's biography for publication with her granddaughter Marianne Schmidt-Dumont. According to Mejcher, the fact that Schmidt-Dumont is the representative of the German official news agency Deutsche Nachrichtenbüro describes his official position known to the authorities and the public in Turkey. Mejcher lists the different fields of activity of Schmidt-Dumont as being able to turn the newspapers that follow a publishing policy that harms German interests, to ensure that news in accordance with the German thesis with the help of financial means, and to carry out spying activities. Schmidt-Dumont died on December 17, 1952, at the age of 70, as a result of tuberculosis in a prison in Irtusk, Siberia. Although nearly 70 years have passed since his death, the transcripts of his statements in the court have been kept closed for historical researchers until today.

EKLER

EK 1: Franz Frederik Schmidt-Dumont ve eşi Luise Schmidt-Dumont³⁹

EK 2: Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisi Giriş Kartı⁴⁰

39 Franz Fredrik Schmidt-Dumont Aile Arşivi Hamburg.

40 Franz Fredrik Schmidt-Dumont Aile Arşivi Hamburg.